

การถ่ายภาพจิตรกรรมวัดบรมนิวาส : งานจิตรกรรมสามมิติของขรัวอินโข่ง

ชัชวาล ศรีสละ

เมื่อได้รับโจทย์(ใบสั่งงาน) เรื่อง การถ่ายภาพจิตรกรรมในวัดบรมนิวาส เป็นครั้งแรกนั้น ผู้เขียนก็ได้ตระหนักในความสำคัญและความหมายลึกซึ้งในผลงานของท่านขรัวอินโข่ง เมื่ออยู่ในขั้นเตรียมตัวเพื่อการถ่ายภาพ ต้องค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องราวที่จะถ่ายภาพ จากการศึกษาแหล่งข้อมูลของห้องสมุดทั้งหนังสือด้านศิลปะ หนังสือทางศาสนา และข้อมูลอื่นๆ ทำให้ได้ภาพชัดเจนว่า ท่านขรัวอินโข่งเป็นศิลปินคนสำคัญในยุคต้นรัตน โกสินทร์ ผู้ริเริ่มงานจิตรกรรมสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับหลักทัศนียวิทยา (perspective) เช่นงานจิตรกรรมตะวันตก ทั้งนี้ท่านไม่เคยเดินทางไปต่างประเทศเลย นอกจากนี้ท่านยังเป็นจิตรกรผู้ถือเพศบรรพชิตตลอดชีวิตอีกด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เขียนได้มีศึกษาและได้มีโอกาสถ่ายภาพจิตรกรรมดังกล่าวแล้ว เห็นว่าข้อมูลความรู้ซึ่งได้ศึกษาไว้แล้วผนวกกับประสบการณ์จริงในการปฏิบัติงาน หากได้ถ่ายทอดเป็นข้อเขียน จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิชาชีวิตถ่ายภาพสำหรับผู้สนใจต่อไป จึงขอถ่ายทอดเป็นบทความเผยแพร่ ณ ที่นี้

เมื่อได้รับงานถ่ายภาพใดใด สิ่งแรกพึงปฏิบัติ คือการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของงานและส่วนที่เกี่ยวข้องเท่าที่สามารถค้นคว้าข้อมูลได้ก่อน ดังนั้นเพื่อให้ได้ภาพกว้างของงานนี้ ขอเริ่มต้นที่เรื่องราวของวัดบรมนิวาสก่อน

วัดบรมนิวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ถนนพระราม 1 แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างขึ้นตั้งแต่เมื่อทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศ แต่ไม่เสร็จ มาสร้างเสร็จเมื่อเถลิงราชสมบัติแล้ว ทรงมีพระราชประสงค์ให้เป็นวัดธรรมยุติฝ่ายอรัญวาสี คู่กับวัดบวรนิเวศ ซึ่งเป็นวัดธรรมยุติฝ่ายคามวาสี วัดบรมนิวาสนี้เดิมเรียก วัดนอก เพราะตั้งอยู่บริเวณนอกกำแพงเมือง แต่ ในบางตำรา เรียก วัดบรมสุข ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระประธาน คือ พระทศพลญาณ เป็นพระพุทธรูปหล่อสมัยสุโขทัยปางมารวิชัย อัญเชิญมาจากเมืองพิษณุโลก และผลงานศิลปะสำคัญในพระอุโบสถ คือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือขรัวอินโข่ง เป็นภาพปริศนาธรรมที่เขียนขึ้นในแนวคิดและรูปแบบใหม่

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะสมัยรัตน โกสินทร์ ชื่อของขรัวอินโข่ง ย่อมเป็นชื่อหนึ่งที่นักเรียนศิลปะทุกคนต้องรู้จักและได้ศึกษางานของท่าน ขรัวอินโข่ง เป็นพระช่างเขียน(ภาพ) กล่าวกันว่า ท่านเป็นชาวบางจาน จังหวัดเพชรบุรี ท่านบวชอยู่ที่วัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) เดิมชื่อ อิน แต่ผู้คนสมัยนั้น เรียกท่านว่า ขรัวอินโข่ง เหตุเพราะ ขรัว เป็นคำเรียก ภิกษุผู้มีความสามารถสูงเป็นพิเศษ และ โข่ง หรือ โคง ตามความหมายเดิม คือ ใหญ่ เพราะ ท่านบวชเป็นสามเณรอยูนาน

ผลงานจิตรกรรมของท่านที่เป็นปริศนาธรรมดังปรากฏในพระอุโบสถวัดบรมนิวาสนั้น แสดงถึงความคิดที่ก้าวหน้าและกล้าเปลี่ยนแปลงคติการเขียนภาพที่เป็นแบบแผนสืบทอดกันมาแต่เดิม ถือเป็นกรปฏิรูปการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทยที่สำคัญยิ่ง

ภาพปริศนาธรรมดังกล่าวข้างต้นแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงในสองลักษณะ คือ แนวคิดและรูปแบบ โดยคตินิยมการเขียนภาพในศาสนสถานถือเป็นพุทธบูชา จิตรกรมักเขียนภาพพุทธประวัติหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา เช่น พุทธภายิตหรือนิทานชาดกต่างๆ ท่านขรัวอินได้เปลี่ยนคตินิยมมาเป็น ภาพปริศนาธรรม โดยเขียนภาพเรื่องราวที่ผู้ชมต้องใช้ปัญญาตีความจากภาพที่เป็นอุปมาอุปมัย เช่น ภาพดอกบัว ภาพคนขี่ม้า ภาพผู้ตีแก้ว ดังปรากฏในพระอุโบสถ ภาพปริศนาธรรมเหล่านี้เป็นภาพที่ต้องขบคิด มิใช่ดูตามเนื้อหาเรื่อง หรือดูสวยงามเท่านั้น

ในด้านรูปแบบภาพ ซึ่งถือว่าท่านเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ แต่เดิมจิตรกรรมฝาผนังทั้งหลายเป็นภาพที่มีทัศนวิสัยสองด้าน (two dimensions) คือ กว้างกับยาว หากต้องการให้ภาพมีระยะไกล ก็จะเขียนเรียงขนานกันจากใกล้ไปไกล ท่านขรัวอินจึงเป็นผู้ริเริ่มเขียนให้มีระยะใกล้ไกลแบบตะวันตก และเขียนภาพให้มีแสงและเงา มีปริมาตร (volume) แทนการระบายสีเรียบแล้วตัดเส้นแบบโบราณ

เมื่อศึกษาและเรียนรู้แล้วว่า ผลงานปริศนาธรรมของท่านนั้นเป็นนวัตกรรมของงานศิลปะแห่งยุค และเพื่อให้สามารถถ่ายทอดผลงานศิลปะให้ได้อย่างดีที่สุดในรูปแบบของภาพถ่าย ช่างภาพต้องมีวิธีการอย่างไรบ้างนั้น ขอถ่ายทอดจากประสบการณ์ของผู้เขียนดังจะกล่าวต่อไป

ขั้นตอนการถ่ายภาพ

หลังจากที่ได้มาสำรวจภายในโบสถ์และสำรวจตำแหน่งของภาพจิตรกรรมที่จะนำมาเป็นปกหนังสือแล้ว ก็พบว่าสามารถถ่ายได้โดยสภาพแสงเท่าที่มีอยู่ โดยดูจากเวลาที่แดดส่องเข้ามาในโบสถ์ประมาณเวลา 10.30 น.

เนื่องจากภาพจิตรกรรมที่จะบันทึกอยู่สูง จึงต้องตั้งนั่งร้านขึ้นไปถ่ายรูป ใช้ขาตั้งกล้องขนาดใหญ่ ใช้สายสั้น ไกซ์เตอร์ เลือกลูกกล้อง F stop ที่ 11 ส่วนตัวแล้วผู้เขียนชอบใช้ mode A ส่วนสปีดชัตเตอร์ แล้วแต่สภาพแสงส่วนใหญ่จะถ่ายตามแสง และใช้สายลั่นช่วยเป็นประจำ

การถ่ายภาพนั้น กล้องต้องตั้งได้ระดับน้ำตรง หน้ากล้องไม่แหงนหรือคว่ำลง อันจะทำให้เกิดการบิดเบือนของภาพ (Distortion) ต้องคอยสังเกตให้ดีว่า ตัวกล้อง (ระนาบของฟิล์ม) ขนานกับภาพจิตรกรรมที่จะถ่ายไหม ถ้าระดับได้ กล้องขนานกัน ภาพที่ได้จะมีสัดส่วนที่ถูกต้อง ไม่บิดเบี้ยว

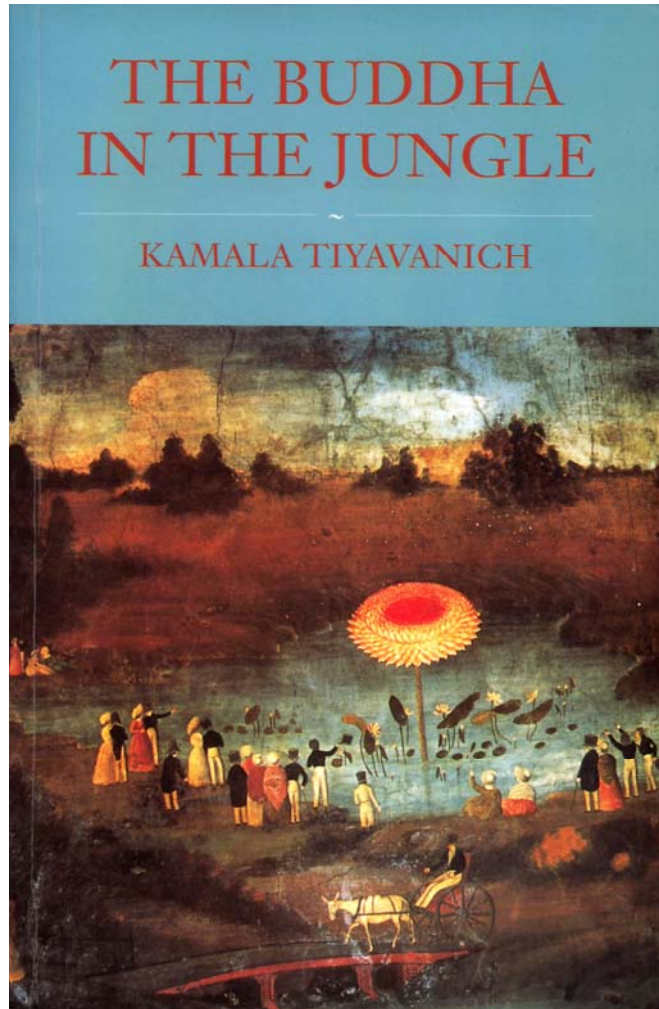
การเลือกมุมกล้อง ดวงศัประกอบศิลปะเป็นหลักในขณะที่เดียวกันงานจิตรกรรมในโบสถ์วิหารส่วนใหญ่ นั้นช่างเขียนจะเขียนเป็นห้องๆ เพื่อบอกเรื่องราวอธิบายความในตัวเองแล้ว ต้องสังเกตห้องแต่ละห้องให้ดี แล้วบันทึกภาพโดยจัดองค์ประกอบ ในที่นี้คือการเลือกตัดส่วนภาพบนผนังขนาดใหญ่ โดยคงจุดที่น่าสนใจอันเป็นเส้นนำสายตาหลักไว้ แล้วลองขยับกล้อง (ขาตั้งกล้องด้วย) บนล่างดูว่ากินขอบเขตจุดสนใจอื่นรอบๆจุดสำคัญได้ครบหมดไหม

ส่วนแสงนั้น ให้สังเกตแสงที่เข้ามากระทบผนังว่าเฉลี่ยทั้งบริเวณภาพทั้งผนังดีไหม ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นแสงสะท้อนจากพื้น โบสถ์สะท้อนไปสะท้อนมา ดูสว่างดีอยู่แล้ว

เลนส์ที่ใช้แนะนำเลนส์นอร์มอล (Normal) ของกล้อง ถ้าไม่มีก็ใช้เลนส์ MACRO ส่วนเลนส์มุมกว้างนั้น ส่วนตัวแล้วถ้าจำเป็นก็ใช้ได้ เพราะบางครั้งกล้องติดมุม แต่การใช้เลนส์มุมกว้างนั้นต้องระวังการ Distortion ของภาพเป็นอย่างมาก

เมื่อผลงานถ่ายภาพผลิตออกมาเป็น output คือ ฟิล์มที่ผ่านกระบวนการสามารถนำไปใช้งานต่อเป็นภาพปกหนังสือแล้วนั้น ผู้เขียนไม่เพียงประสงค์ให้ผู้ได้เห็นภาพเหล่านี้ชื่นชมความงดงามในจิตรกรรมเท่านั้น หากเมื่อมีโอกาสถ่ายทอดผลงานบางส่วนในการปฏิบัติงานซึ่งเป็นการประยุกต์ทั้งทฤษฎีผนวกกับประสบการณ์ในงานถ่ายภาพ การแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง ผู้เขียนจึงยินดีที่บทความนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่เติมเต็มให้กับงานถ่ายภาพสำหรับผู้สนใจศึกษาต่อไป

สำหรับตัวอย่างภาพจิตรกรรมบางภาพที่นำมาแสดงในบทความนี้ จะให้คำบรรยายปริศนาธรรมไว้ด้วย เพื่อผู้ชมจะได้เข้าใจว่าแนวคิดและรูปแบบใหม่ของท่านชรัอินโจ่งตามที่ท่านได้รับการยกย่องนั้นเป็นอย่างไร

หนังสือ เรื่อง The Buddha in the jungle (ภาพปกโดย ชัชวาล ศรีสละ)

ภาพปริศนาธรรมห้องที่ 4

มีดอกปทุมชาติใหญ่พุ่มน้ำงามสะอาดกว่าปทุมชาติอื่นๆ อุปมัยดอกบัวใหญ่เหมือน
พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลก กลิ่นดอกบัวใหญ่เหมือนพระธรรม หมู่คนที่ชื่นชมดอกบัว
เหมือนหมู่อริยเจ้าที่ได้พระธรรมพิเศษ ได้มรรคผลเพราะได้ฟังพระธรรมเทศนา

ภาพปริศนาธรรมห้องที่ 6 อุปมาว่ามีหมอสู้ฉลาดรู้วิธีการหาผู้พิการตาบอดต่างๆ ให้เห็น
เป็นปกติ ผู้คนพากันมาหารักษาตา อุปมาว่า พระพุทธเจ้าผู้ได้ญาณ ประจักษ์แจ้งในธรรม
ตรัสแสดงธรรมให้เห็นแจ้ง เห็นแสงสว่างในทางดับทุกข์ พระธรรมเปรียบเสมือนยารักษา
พระสงฆ์เหมือนผู้พิการแต่กำเนิดแลปัจจุบัน ซึ่งได้รับการรักษาเป็นปกติแลหายดี

ภาพปริศนาธรรมห้องที่ 8 อุปมาว่า มีบุรุษผู้ฉลาดในการฝึกม้า เป็นความอุปมัยว่า พระพุทธเจ้าผู้รู้ธรรมเหนือบุรุษ เปรียบดังอาจารย์ รู้อุบายที่จะฝึกหัดผู้คน พระธรรมเปรียบเหมือนอุบายเครื่องฝึกหัด พระสงฆ์ผู้ได้รับการฝึกปฏิบัติจนถึงพร้อมดั่งม้าที่ได้รับการฝึกพร้อมเป็นราชพาหนะ

ภาพปริศนาธรรม ณ ห้องผนังด้านหุ้มกลองหน้าพระประธาน ภาพนี้อุปมาว่า มีแผ่นดิน
หนึ่งที่อยู่คนสมบุรณ์ มีทั้งสัตว์สองเท้า สัตว์สี่เท้า ผู้คนชายหญิง แต่มีภูเขามหาสมุทรล้อมรอบทั้ง
แปดทิศ ไม่มีทางออกไปภายนอกได้ จึงมีเทพดาผู้มีฤทธิ์พร้อมบริวารเหาะมาทำลายภูเขากลายเป็นทาง
เนรมิตสะพานข้ามมหาสมุทร อุปมาว่า แผ่นดินนี้เหมือน โลกทั้งสามที่ค้ำขังสรรพสัตว์ในสังสาร
ทุกข์ ภูเขามหาสมุทรเหมือนอวิชาทั้งแปด เทพดาผู้มีฤทธิ์เหมือนพระพุทธเจ้า แสงสว่างและ
สะพานเหมือนข้อปฏิบัติและธรรมประทีป เทพบริวารเหมือนพระสงฆ์

ภาพปริศนาธรรมห้องที่ 1 อุปมาว่า มีเมืองแห่งหนึ่งน่าสนุกสนานปราศจากโรคภัย แต่อยู่ไกลคนไปยาก มีบุคคลผู้ฉลาดเห็นแก่คนทั้งปวง มาตั้งบ้านเรือนอยู่ต้นทาง คอยบอกทางผิดชอบแก่คนทั้งหลาย ผู้เดินทางถูกก็ได้ความสุข ผู้เดินทางผิด ก็ได้ความทุกข์ อุปมาเมืองเกษมแห่งนี้คือ พระนิพพาน ทางตรงและทางอ้อมคือข้อปฏิบัติผิดชอบ บุรุษผู้ฉลาดคือพระพุทธเจ้า คำแสดงหนทางคือพระธรรมเทศนา ผู้เดินทางถูกคือพระอริยสงฆ์เจ้า ผู้เดินทางผิดคือบุคคลผู้ปฏิบัติผิดได้ความทุกข์

ภาพต่อเนื่องปริศนาธรรมห้องที่ 1

ภาพปริศนาธรรมห้องที่ 3 อุปมาว่า มีคนจำนวนมากอยู่ ณ ประเทศแห่งหนึ่ง คนในประเทศนั้นยากจน ขัดสน ไม่มีหนทางหาเงินเลี้ยงชีพ บุรุษผู้หนึ่งมีทรัพย์สมบัติมาก ป่าวประกาศแก่ผู้คนที่ให้มารับทรัพย์สินนั้น นำไปประกอบการเลี้ยงชีวิต อุปมาว่าบุรุษผู้มีทรัพย์และเอ็นดูผู้คน คือ พระพุทธเจ้า ทรัพย์นั้นคือ พระธรรม บุคคลผู้ได้ทรัพย์แล้วพ้นจากความยากจน คือ พระอริยเจ้า ผู้ปฏิบัติชอบแล้วได้อริยทรัพย์อันประเสริฐ

บรรณานุกรม

เอนก นาวิกมูล. วัดในกรุงเทพฯ-ธนบุรี =Temples in Bangkok-Thonburi. กรุงเทพฯ : แสงแดด
เพื่อนเด็ก, 2544

สุนทรียา ศรีวรรณ. 80 พระอารามหลวง กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ : ฐานบุ๊คส์, 2550

วิบูลย์ สีสวรรณ. วัดบรมนิวาส [จุลสาร]. พิมพ์ครั้งที่ 2. 2543

วิลาศ มณีวัต. โคมหน้าจิตรกรโลก. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า 2545, 2546

Tiyavanich, Kamala, **The Buddha in the jungle**. Seattle : University of Washington Press, 2003